(א)אי אפשר ה"נ איכא דאמרי תריסין היינו טעמא דלא דכי שלים זינייהו קטלי בגוייהו ויש אומרים מוכרים להם תריסין דכי שלים זינייהו מערק ערקי אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה הלכה כיש אומרים אמר רב אדא בר אהבה אאין מוכרין להן עששיות של ברזל מ"ט משום בדחלשי מינייהו כלי זיין אי הכי אפילו מרי וחציני נמי אמר רב זביד בפרזלא הינדואה והאידנא דקא מזבנינן (א) א"ר גאשי לפרסאי דדמגנו עילוון: עגלים וסייחים: תניא הרבי יהודה מתיר בשבורה מפני שאינה יכולה להתרפאות ולחיות אמרו לו והלא מרביעין עליה ווולדת וכיון דמרביעין עליה וולדת אתו לשהויה אמר להן לכשתלד אלמא לא מקבלת זכר: בן בתירא מתיר בסוס: ותניא בן בתירא מתיר בסוס מפני שהוא עושה בו מלאכה שאין חייבין עליה חטאת ורבי אוסר מפני ב' דברים אחד משום תורת כלי זיין ואחד משום תורת בהמה גסה בשלמא תורת כלי זיין איכא דקטיל בסחופיה אלא תורת בהמה גסה מאי היא אמר רבי יוחנן לכשיזקין מטחינו ברחיים בשבת א"ר יוחנן יהלכה כבן בתירא איבעיא להו שור של פטם מהו תיבעי לרבי יהודה תיבעי לרבנן תיבעי לרבי יהודה עד כאן לא קא שרי רבי יהודה אלא בשבורה דלא אתי לכלל מלאכה אבל האי דכי משהי ליה אתי לכלל מלאכה זאסור או דלמא אפילו לרבנן לא קא אסרי התם אלא דסתמיה לאו לשחיטה קאי אבל האי דסתמיה לשחיטה קאי אפילו רבנן שרו ת"ש דאמר רב יהודה אמר שמואל של בית רבי היו מקריבין שור של פטם ביום אידם חסר ד' ריבבן שאין מקריבין אותו היום אלא למחר חסר ד' ריבבן שאין מקריבין אותו חי אלא שחוט חסר ד' ריבבן שאין מקריבין אותו כל עיקר מ"ט לאו משום דלמא אתי לשהויי וליטעמיך שאין מקריבין אותו היום אלא למחר מאי טעמא אלא רבי מיעקר מילתא בעי וסבר יעקר ואתי פורתא פורתא וכי משהי ליה בריא ועביד מלאכה אמר רב אשי אמר לי זבידא בר תורא משהינן ליה ועביד על חד תרין:

**מתני'** יאין מוכרין להם דובין ואריות וכל דבר שיש בו נזק לרבים אין בונין עמהם בסילקי גרדום איצטדייא ובימה אבל בונין עמהם יבימוסיאות ובית מרחצאות ה"הגיע" לכיפה שמעמידין בה עבודת כוכבים אסור לבנות:

**גמ'** אמר רב חנין בר רב חסדא ואמרי לה אמר רב חנן בר רבא אמר רב יחיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס אבל לא למכירה ואני אומר אף למכירה מקום שנהגו למכור מוכרין שלא למכור אין מוכרין תנן אין מוכרין להן דובין ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים טעמא דאית ביה נזק לרבים הא לית ביה נזק לרבים שרי אמר רבה בר עולא בארי שבור ואליבא

---

**אי אפשר.** בלא איבה: **דכי שלים זינייהו.** כשכלים כלי זיין במלחמה קטלי בתריסין: **עששיות.** חתיכות עבות שקורין מש"ש: **דחלשי מינייהו.** מחליסין אותן בקורנס עד שנעשו דקות ועושין מהן כלי זיין: **אפילו מרי.** פושיו"ר: **וחציני.** דולדורי"א. לא מבין להו דחלישי מינייהו כלי זיין: **בפרזלא הינדואה.** של ארץ הודו שאין עושין אותה אלא לכלי זיין: **דמגני עילוון.** נלחמים לשמור העיר ואת יושביה: **שאינה יכולה להתרפאות.** ומסתמא לשחיטה זבנה ולא משהי ליה ולא חזי ליה ישראל בי עובד כוכבים דתיפוק חורבה מיניה לזבוני שלימה: **והלא מרביעין עליה.** ומשהו לה ומאן דחזי לה בי עובד כוכבים יליף מינה לזבוני שלימה: **לכשתלד.** תאסרוהו דלא תלד לעולם: **דקטיל בסיחופיה.** מלמדהו להרוג בידו את הנופלים במלחמה. סיחופיה מכת יד בהמה והיה קרי סיחופא שמכה כלפי מטה כמו סחופי כסא (שבת דף סו:). אדנטי"ר בלע"ז: **תורת בהמה גסה מאי היא.** כלומר איסור טעם מכירת בהמה גסה מאי היא הא לא עביד מלאכה דמחייב חטאת דנגזור משום נסיוני: **מטחינו ברחיים.** ולאו מלאכה היא: **שור של פטם.** שפיטמו ושמן מאד ואינו ראוי למלאכה: **מהו.** למוכרו לעובד כוכבים: **אבל האי דאתי לכלל מלאכה אסור.** דמשהו ליה וחזו ליה לאחר זמן בידיה. ואע"ג דהשתא ליכא למיחש לנסיוני מיהו נפקא מינה חורבה למכור שאר שוורים לעובד כוכבים: **לאו לשחיטה קיימא.** דכחושה ומשהו לה לגדל וולדות: **מקריבין.** מס ודורון למלך: **שור של פטם.** ועבודת כזיון היתה: **חיסר ד' ריבבן.** הוציא ד' ריבואות ממון לבטל שלא יקריבוהו ביום אידם: **אלא למחר.** ולמיעקר פורתא מיכוין: **וכי משהו ליה בריא ועביד מלאכה.** אתקפתא היא כלומר ואי משהו ליה בריא תו למעבד מלאכה דקא בעית למיסריה: **בריא.** מתחזק: **זבידא.** פטם היה: **בר תורא.** שור שפטמוהו משהי ליה עד דבחיש: **ועביד על חד תרין.** בשוורים אחרים: **מתני' בסילקי.** לשון טירה גבוהה היא כדאמר בסדר יומא (דף כה.) לשכת הגזית כמין בסילקי גדולה היתה. ושם דנין בני אדם ומפילין אותו ומת: **גרדום.** בנין אחד הוא לדון נפשות כמו שנים שעלו לגרדום בר"ה (דף יח.): **איצטדייא.** מקום שעושין שם (ב) איצטדינית שור כמו שור האיצטדין (ב"ק לט.) מנגח והורג אנשים ושחוק הוא להם: **בימה.** נמי כעין מגדל קטן הוא וגבוה כדאמר במס' סוטה (דף מא.) בימה של עץ עושים לו בעזרה ואנו קורין אותו אלמבר"א והיו עושין אותו לדחוף משם איש להמיתו. ובכל אלה יש נזק לרבים וכדי שלא יתפש ישראל שם אסור לבנות עמהם: **בימוסיאות** גרסינן. בנין שאינו צורך עבודת כוכבים (ג) ומפרש לקמן בפרק רבי ישמעאל (דף נג:) וקורין לו אלט"ר דקתני בימוסיאות של עובדי כוכבים מותרין ומאי בימוס בימה של אבן אחת ומקריב זבחים דהוי תשמיש דתשמיש לעבודת כוכבים: **ומרחצאות.** בקרקע הן עשוין עמוקין מאד והמים נופלין מתחת ואנשים רוחצים מלמעלה ע"ג הנסרים: **כיפה.** ארוול"ד. דרך עובדי כוכבים להעמיד דמות אפרודיטא בבית המרחץ שלהן (לקמן מד:): **גמ' כבהמה דקה לפירכוס.** כדאמר גבי בהמה מסוכנת בשחיטת חולין (דף לז.) בהמה דקה שפשטה ידה אחר שחיטתה ולא החזירה אסורה דבהמה מסוכנת היא ואינה מותרת עד שתפרכס ואם לא פרכסה הויא כמתה קודם שחיטה ופישוט יד לדקה אינה אלא הוצאת נפש אבל גסה בין פשטה ולא כפפה בין כפפה ולא פשטה פירכוס היא וכשרה הכי מפרש התם וחיה גסה נמי דרכה לפשוט יד בהוצאת נפש הלכך שחט חיה גסה מסוכנת ולא פרכסה אלא פשטה ידה ולא החזירה אסורה: **אבל לא למכירה.** למיתלי במנהגא אלא כבהמה גסה היא ובכל מקום אין מוכרין: **הא.** ארי דלית ביה ניזקא כגון ארי תרבות שרי אלמא חיה גסה מוכרין להן וקשיא לרב וסייעתא לרב חנן: **בארי שבור.** הא דקתני מתני' דארי תרבות שרי בארי שבור: ואליבא

---

**לפרסאי** דמגנו עלן. ונראה דלאן נמי שרינן השתא למכור לעובדי כוכבים כלי זיין מהאי טעמא: **מרביעין** עליה וילדה. ומוכר נמי יכול להרביעו על כמה נקבות: **אלמא** לא מקבלת זכר. לאו משום דסבר טריפה אינה יולדת דבפרק אלו טריפות (חולין דף נח:) בעי למימר לר' יהודה דיולדת אלא דלא מקבלת זכר וכדמשמע לישנא מדלא קאמר אלמא דלא ילדה (ט): **אלא** תורת בהמה גסה מאי היא. קשה לימא דלית ליה מי נושא את עצמו בעופות כרבנן וי"ל מדאסר רבי משום תורת כלי זיין משמע דאפילו המיוחד לרכיבת אדם דמודו כ"ע דחי נושא את עצמו וא"כ תורת בהמה גסה מאי היא וב' מחלוקות בדבר: **אבל** האי דאי משהי ליה אתי לכלל מלאכה. תימה ל"ל האי טעמא תיפוק ליה משום דאי משהי ליה לפיטום אתי למימר כמום מכרו לו כי היכי דגזרי רבנן בשבורה דלא ליתי למימר שלימה מכרה לו וי"ל דודאי בשבורה יש לגזור דכיון דרבנן אית להו מרביעין עליה זכר א"כ משהה לו זמן מרובה אבל בזמן מועט דפיטום לית לן למיגזר אי לאו טעמא דחזי למלאכה: **אבל** האי דלשחיטה קאי. לאו דוקא נקט האי דהא בסתם שוורים גופייהו אמרינן איסור לשחיטה זבינהו אלא להכי נקט הכי דאתא לאפוקי בהמה גסה דמתני' דמיירי בבהמה טמאה נקט הכי אבל בבהמה טהורה תלינן בשחיטה ואע"ג דסתם שוורים נמי לרדיא זביני:

אלי

---

### עין משפט נר מצוה

**עד** א מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הלכה ח ופי"ב מהל' רוצח הלכ' יב סמג לאוין מה טור ש"ע י"ד סי' קנא סעי' ה:

**עה** ב מיי' שם הלכה ט ופי"ב מהל' רוצח הלכה יג טור ש"ע שם סעיף ו:

**עו** ג מיי' פ"כ מהל' שבת הלכה ד:

**עז** ד מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הלכה ח ופי"ב מהל' רוצח הל' יב סמ"ג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קנא סעיף ה:

**עח** ה מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הל' יא סמג שם טור ש"ע י"ד סי' קמג סעיף ב:

**עט** ו מיי' פ"ד מהל' מאכלות אסורות הלכה יד סמג לאוין קלב טור ש"ע י"ד סי' ח סעיף א:

◆

### רבינו חננאל

ויש אומרים מוכרין להן תריסין. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה הלכתא כיש אומרים מאי טעמא דכי שלים זינייהו מיערק ערקי. (והא דאמרו אין מוכרין להן תריסין ויש אומרים מוכרין להן תריסין אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה הלכתא כיש אומרים). מ"ט עששות של ברזל אוקימנא בפרזלא הינדואה. והאידנא דמזבנינן לפרסאי משום דאגני עילוואן. וכל מקום אין מוכרין להן בהמה גסה עגלים וסייחין שלמין ושבורין. בן בתירא מתיר בסוס. תניא בן בתירא מתיר מפני שעושה בו מלאכה שאין חייבין עליה חטאת. פי' רוכב עליו בלבד אבל אינו חורש עמו ולא מלאכה אחרת כיוצא בה ואע"ג דר' יהודה אוסר למכור סוס לעובד כוכבים מפני שני דברים אחד שהורג בסיחופיה פי' בידיו ושיניו [ועוד] כשמזקין מטחינו בריחים: ירושלמי כשמזקין כודנו בריחים. הא אמר ר' יוחנן הלכה כבן בתירא ור' יהודה מתיר בשבורה שאינה יכולה להתרפאות ולחיות. הא דאמר רב יהודה אמר שמואל של בית ר' היו מקריבין שור של פטם ביום אידם. פי' זה שאמר מקריבין מנחה היו נותנין לבית קיסר מלשון תרגום מנחה תקרובתא אבל לא להקרבה לעבודת כוכבים ח"ו. ואעפ"כ חסר ד' רבוון כלומר נתן שוחד כדי שלא יהיו מקריבין ומדריכין אותו ביום אידם עצמו אלא למחר. ועוד השחיד שלא להדרינו להן חי אלא שחוט. ואסיקי' ביקש רבי לבטל הדבר ועשה מעט מעט. בשנה אחת ביטל מלשלחו להן ביום אידם אלא למחר ובשנה אחרת ביטל מלשלחו חי אלא שחוט ובשנה אחרת ביטלו לגמרי: אמר רב אשי אמר לי זבידא בר תורא דמפטמינן ליה ומשהינן ועביד מלאכה כתרי תורי: **מתני'** אין מוכרין להן דובין ואריות ולא כל דבר שיש בו ניזקא לרבים. אמר רב חנן בר רבא אמר רב חיה גסה הרי היא אסורה לפירכוס כבהמה דקה אבל לא למכירה לעובד כוכבים ואני אומר אף למכירה מקום שנהגו למכור מוכרין מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין להן: [גמ'] ומקשי' אין מוכרין להן דובין ואריות מפני שיש בהן נזק לרבים כלומר מזיקין לרבים. הא חיה גסה שאינה מזקת שרי ופריק רבא בר עולא מתני' דדייקת מינה הא חיה שאינה מזקת לרבים שרי בארי שבור

---

### מסורת הש"ס

א) [פי' כמו אם והרבה לא משתמשים בלשון אם], ב) [ע' רש"י חולין יז: ד"ה מחליס וכו' גרס הכא דחלשי], ג) [ברא"ש איתא רב פפא], ד) [בכורות ב: תוספתא פ"ב ה"א], ה) שבת לב. [תוספתא פ"ב ה"א], ו) [עי' תוי"ט פ"ד מ"ג דפסחים ד"ה בן בתירא להרמב"ם והר"ב לא גרסו להא], ז) [גיר' הערוך בערך דמים ג' דימוסיאות ועי' תוס' לקמן עמוד ב' ד"ה בימוסיאות וכן גרס הרב מברטנורה וע"ש בתוי"ט], ח) [תוס' הסיין לכאן הוא לקמן יט:], ט) [ועי' תוס' חולין מ: ד"ה ולמאי ותוס' בכורות ב: ד"ה דלאן].

◆

### הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רב אשי. נ"ב גירסת הר"ן וע"ש אין דאמר רב אשי ס"ל: (ב) רש"י ד"ה איצטדייא וכו' איצטדינית כמו שור האיצטדין שור שהוא מנגח והורג אנשים מרחוק ושחוק: (ג) ד"ה בימוסיאות וכו' שאינו לצורך עבודת כוכבים וקורין לו אלט"ר ומפרש לקמן בפ' ר' ישמעאל אהא דקתני בימוסיאות של עובדי כוכבים מותרין מאי מזבח ומאי בימוס בימה של אבן אחת מזבח של אבנים הרבה ומקריב עליה זבחים דהוי:

◆

### לעזי רש"י

משי"ש [משי"ש]. ערימות.

פושיו"ר [פושי"ר]. מעדר.

דולדורי"א [דולדורי"א]. מצעד (מעין גרזן).

אדינטי"ר. להפיל.

אלמבר"א [אלמינבר"א]. בימה.

אלט"ר. מזבח.

ארוולד"י [אר"ק וולו"ד]. קמרון.

◆

### מוסף רש"י

שאינה יכולה להתרפאות. ולעשות מלאכה בשבת (בכורות ב:).